Het kerkje van Bokhoven

Monument aan de Maas

Jac. J. Luyckx

Door zijn historie, maar tot op zekere hoogte ook door de belangstelling voor het wonen in zo'n mooi dorpje, ontbreekt het Bokhoven niet aan aanzienlijke huizen. In het kader van de verschijning van het boek 'Bijzonder Bokhoven' viel de keuze voor deze rubriek dan ook als vanzelfsprekend op het belangrijkste huis van de aloude heerlijkheid: het godshuis.

Tot de veertiende eeuw behoorde Bokhoven tot de parochie van het naburige Hedikhuizen. Dat was, vertelt pastoor Xavier van der Spank, in de tijd dat de Maas mogelijk niet zoals nu ten noorden, maar ten zuiden van Bokhoven stroomde en als zodanig op zich reeds een obstakel vormde in de verbinding met Hedikhuizen. De Bokhovenaren moesten immers 'over de Maas ter kerke'. 's Winters, als de Maas de streek onder water zette, was Hedikhuizen echter onbereikbaar. En omgekeerd kon de pastoor van Hedikhuizen in noodgevallen Bokhoven niet bereiken.
De toenmalige Heer van Bokhoven, Ghiselbertus Coc, wist in 1363 bij de bisschop van Luik toestemming te krijgen om bij het omstreeks die tijd gebouwde kasteel een eigen kapelletje te stichten. Weliswaar was de kapel vooralsnog ondergeschikt aan Hedikhuizen, maar met de rector die over de kapel werd aangesteld kreeg Bokhoven de beschikking over een eigen zielzorger.
Op 23 maart 1369 verhief de bisschop van Luik Bokhoven tot een zelfstandige parochie met als vanzelfsprekend een pater Norbertijn, Zegerus van Herpt, als eerste pastoor.
De (toen) naburige Abdij van Berne bij Nederhemert had immers vanaf 1285 het patronaatsrecht over enige parochies in het Land van Heusden, waaronder Hedikhuizen.

Altaar in de kerk. Middenboven: de aartsengel Michaël (Foto: Olaf Smit)

Dorp aan de Maas, 1978. (Foto: Stadsarchief)

Luidklokken

Het huidige kerkje dateert van 1523, gebouwd nadat in 1498 een groot deel van het dorp, waaronder het kasteel en het kerkje, door Gelderse bendes was verwoest. Tot voor kort werd aangenomen dat met de herbouw van het door brand verwoeste schip van de kerk slechts een 'zaalkerkje' was ontstaan en dat de dwarsbeuken er eerst in 1610 aan werden toegevoegd. Ook de apsis zou pas in 1610 zijn vergroot tot haar huidige omvang. Het heeft overigens altijd heel aannemelijk geklonken dat vergroting van de kerk toen nodig was geweest omdat het 'vrije' Bokhoven in die tijd een waar toevluchtsoord was voor katholieken uit de Staatse gebieden.[1]

Dankzij de bouwhistoricus Rob Gruben weet pastoor Xavier van der Spank intussen beter. 'Met dendrochronologisch onderzoek – de nieuwe techniek van datering op basis van jaarringen in het hout – heeft Rob met honderd procent zekerheid kunnen vaststellen dat het kerkje zoals het er nu staat, is gebouwd in de jaren tussen 1523 en 1531.' Wel moest het kerkje het voorlopig stellen met een houten kap, maar het stucgewelf in rococostijl, dat in 1771 werd aangebracht, heeft het aanzien van de kerk zeer verrijkt. Doordat deze bij de verwoesting in 1498 min of meer gespaard bleef is de romaans-gotische toren het oudste gedeelte van het Bokhovense kerkje. De toren is waarschijnlijk uit het begin van de vijftiende eeuw. De twee luidklokken die in de 27 meter hoge toren hangen blijken afkomstig uit de in de jaren zeventig van de afgelopen eeuw gesloopte Sint-Pieterskerk te 's-Hertogenbosch. Aan de zuidzijde bevindt zich een traptoren die er later tegenaan is gebouwd. Een uitstulping aan de andere (noord)kant van de toren blijkt als we binnen zijn, de doopkapel. Met een koperen doopvont uit 1838.

Houtsnijwerk

Niet alleen de buitenzijde van het kerkje oogt behalve lieflijk, bijzonder fraai. Ook het interieur is uitzonderlijk mooi, de inventaris daaronder begrepen. Dat begint al in het portaal van de kerk, waar het prachtige houtsnijwerk afkomstig blijkt van het vroegere hoogaltaar van de kerk. Het altaar voor in de kerk, vertelt pastoor Van der Spank, komt uit het kerkje van Dennenburg (bij Ravenstein), dat in 1948 werd gesloten. Het barokke altaar dateert van circa 1700 en is toegewijd aan Sint Michaël zoals blijkt uit de beeltenis van deze heilige die zich daar bovenop bevindt. Het altaar zowel als het altaarstuk in het kerkportaal werden in 1991 prachtig gerestaureerd. De Bokhovense kunstenares en, als bewoner van het nieuwe torenhuis van Bokhoven, tevens buurvrouw van de kerk, Maya Daudey, heeft wel zes of zeven oude verflagen moeten verwijderen tot ze de oorspronkelijke kleur, *rouge royal*, bereikte. Deze kleur vinden we terug in het marmeren monumentale praalgraf in het kerkje. De wijze waarop Maya Daudey het geheel prachtig gemarmerd heeft, is zo knap gedaan dat het resultaat 'hoewel geverfd, niet van echt marmer is te onderscheiden. Je kunt het verschil alleen voelen'. Niet minder bewondering heeft pastoor Van der Spank voor Anneke Kimmel uit Heusden die het houtsnijwerk van het orgel van bladgoud heeft voorzien. Eens te meer is de gepensioneerde, maar nog altijd fulltime actieve zielzorger ingenomen met de dure vloerverwarming, die in 1996 is aangebracht en die het mogelijk maakt de temperatuur constant op twaalf graden te houden. Ook de vochtigheidsgraad is constant, waarmee een omgeving is geschapen die vergelijkbaar is met die van een museum, een waarborg voor het behoud van het vele en fraaie houtsnijwerk. Hoe belangrijk dat is wordt duidelijk als men beseft hoeveel houtsnijwerk het monumentale kerkje rijk is. Behalve altaar en orgel en verschillende beelden spreidt ook de preekstoel prachtig oud houtsnijwerk ten toon, evenals de eikenhouten kruiswegstaties van Gerard Lucius. Het oog van de kijker kan voorts een groot, vijftiende-eeuws eikenhouten kruisbeeld, niet missen.

Praalgraf

Hiermee is het aantal bezienswaardigheden nog verre van compleet. Naast twee grote schilderstukken, enerzijds de *Maria ten Hemelopneming*, die ten onrechte wel aan de Bossche schilder Theodorus van Thulden is toegeschreven en anderzijds de *Graflegging van Christus*, die van de hand van de Vlaamse schilder Piet-Jozef Verhaghen zou zijn, verdienen ook enkele oude grafzerken de aandacht. De gebrandschilderde ramen laten taferelen zien uit het leven van Sint Norbertus, de stichter van de orde der Norbertijnen.

Maar hét pronkstuk van het kerkje van Bokhoven is natuurlijk het praalgraf, zoals de vorstelijke graftombe van de eerste graaf en gravin van Bokhoven, Engelbert van Immerseel ('graaf van Bokhoven en van het Heilige Roomse Rijk') en Helena de Montmorency in de volksmond heet. Dit prachtige kunstwerk in welhaast oogverblindend wit marmer, van de befaamde Antwerpse beeldhouwer Artus Quellinus, ofwel Artus Quellijn, de Oude, bevindt zich in het noordertransept. Het lijkt haast te groot voor het kleine kerkje, maar dat is snel verklaard door de wetenschap dat dit praalgraf aanvankelijk was bedoeld voor de Pauluskerk in Antwerpen, waar gravin Helena eerst werd begraven. Oud-pastoor G.M. van der Velden O. Praem., inmiddels 96, heeft met een van zijn studies over Bokhoven aangetoond dat graaf Engelbert het 'hart' van de gravin in Bokhoven heeft begraven. Naar pastoor Van der Spank toelicht 'een bekend historisch gegeven', waarbij hij verwijst naar het verhaal dat men in Delft een kistje zou hebben gevonden met het hart van Willem van Oranje.

Hoewel toegewijd aan de H. Antonius Abt is het kerkje van Bokhoven tevens bedevaartsoord, waar de H. Cornelius, patroon tegen stuipen, wordt vereerd in de vorm van een beeltenis en een relikwie, die zich er bevinden. In de maand september is de toeloop zo groot dat het kerkje (veel) te klein is, maar de openluchtmis in de tuin de pelgrimage een extra dimensie lijkt te geven.

Literatuur

- John Damen, *Bokhoven, Heerlijkheid aan de Maas* (Bokhoven 1982)
- Theo Hoogbergen, 'Bosch meesterwerk van Aert Quellijn, het praalgraf te Bokhoven', in: *Bossche Bladen* 1999 nr. 1 p. 18-21

Bijzonder Bokhoven, historie van Zeven Straten aan de Maas is verkrijgbaar door een e-mail te sturen via de website: *www.parochiebokhoven.nl*. Het boek is ook te koop in de boekhandel en bij zuivelwinkel 'De parel' te Bokhoven.

Noot

1 Bokhoven heeft tot 1800 nooit deel uitgemaakt van Brabant, Holland of Gelre; het was een Luikse enclave. De heer hield Bokhoven in leen van de bisschop van Luik.